

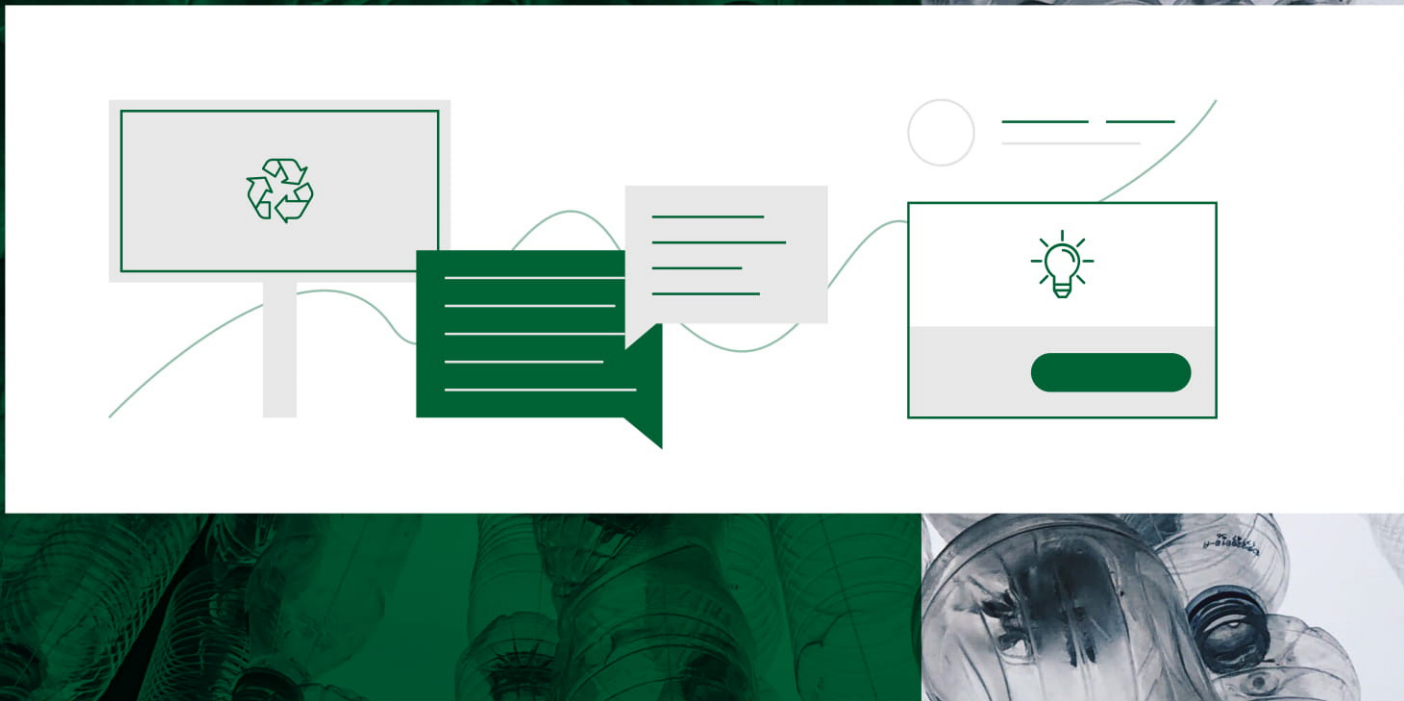

GAMTOS ATEITIS

PAKUOČIŲ ATLIEKŲ TVARKYMAS

VšĮ „Gamtos ateitis“

2021 M. VISUOMENĖS ŠVIETIMO BEI INFORMAVIMO PAKUOČIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO KLAUSIMAIS PROGRAMA

VŠĮ „GAMTOS ATEITIS“ 2021 M. VISUOMENĖS ŠVIETIMO BEI INFORMAVIMO PAKUOČIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO KLAUSIMAIS PROGRAMA

BENDROSIOS NUOSTATOS

VŠĮ „Gamtos ateitis“ (toliau – Organizacija) parengė 2021 m. Visuomenės švietimo bei informavimo pakuočių atliekų tvarkymo klausimais programą, siekdama įgyvendinti priimtus įsipareigojimus ir atsižvelgdama į suplanuotus resursus.

Šioje programoje numatomos prioritetinės švietimo kryptys, siektini tikslai, finansavimo schema bei planuojamos įgyvendinti priemonės, apimtys ir terminai bei aptariama esama padėtis pakuočių atliekų tvarkymo srityje.

SITUACIJOS APŽVALGA IR PRIORITETINĖS KRYPTYS

2020 m. istorijos atmintyje pirmiausiai bus įprasminėti įsismarkavusios COVID-19 krizės visame pasaulyje eiga ir padariniai ateičiai. Šimtams milijonų žmonių būnant karantine ir siekiant sustabdyti ligos plitimą, užterštumas dėl stojančios fabrikų gamybos, oro transporto skrydžių atšaukimo ir kitų įvestų griežtų priemonių sustabdyti ligos plitimą tarp skirtingų šalių ar šalies viduje, pastebimai mažėjo visame pasaulyje. Koronavirusas COVID-19 taip smarkiai pakeitė kasdienį žmonių gyvenimą, kad poveikis tapo matomas net iš kosmoso. Tačiau tuo pačiu stipriai išaugo vienkartinio naudojimo plastiko gaminių kiekis ir to poveikis aplinkai taps ilgalaikė problema, bei, tikėtina, turės pagrindo sustabdyti ar panaikinti valstybių, siekiančių sumažinti vienkartinio plastiko naudojimą, iki tol pasiektą pažangą.

Lietuvoje matėme tas pačias tendencijas: plastiko pakuočių paklausa išaugo mažmeninės prekybos sektoriuje, nes klientai ir prekybininkai, norėdami išvengti viruso, mažino palaidų produktų pardavimą, vietoj to pakuodami į pakuotes produktus patys, taip pat santūriau skatino naudotis savo daugkartine tara. Prekyba internetu ar užsakomasis maistas į namus taip pat stipriai išpopuliarėjo ir ėmė kurti vis daugiau plastikinių ir popierinių pakuočių atliekų, kur dar skaičiuoti medicininės vienkartinio plastiko atliekas. Juolab, dėl smukusios naftos paklausos ir kainos plastiko gaminių, kurių dauguma gaminami iš naftos, gamybos išlaidos taip pat sumažėjo, todėl naujų plastikinių gaminių gamyba tapo pigesnė nei bet kada anksčiau. Kai tuo tarpu perdirbamo plastiko kainos išlieka nekintančios ir, palyginti su naujo plastiko gaminiais, pakankamai aukštos (primenant, kad per metus pagaminant per 335 mln. tonų plastiko visame pasaulyje, jo perdirbama tik apie 9 proc.).

Pandemija pareikalavo įmones keisti strategijas ir taktikas, kviesti darbuotojus dirbti iš namų, atšaukti konferencijas, masinius renginius, įvairius susibūrimus. Mokyklos visame pasaulyje stabdė užsiėmimus vaikams klasėse, ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Atsižvelgiant į susidariusią situaciją dėl koronaviruso – viso pasaulio šalyse vyriausybės ir piliečiai akimirksniu pakeitė kasdienes savo gyvenimo įpročius. Pokyčiai įvyko staigiai, juos lėmė plačiai paplitęs pripažinimas, kad tai visuomenės sveikatos ekstremali situacija, kuriai būtina užkirsti kelią čia ir dabar.

Ši pandemijos akistata, pareikalavusi greitų veiksmų ir sprendimų „čia ir dabar“, iškėlė ir kitą klausimą – kas nutiktų, jei pasaulis reaguotų į klimato pokyčius ar kitas ilgus metus besitiesiančias ir tik gilėjančias ekologijos, aplinkosaugos problemas taip, kaip buvo reaguojama į įsismarkavusią koronaviruso krizę? Kaip atrodytų greitas, suderintas, kolektyvinis, globalus atsakas į problemų sprendimą? Tačiau tuo pačiu užtikrinti, kad pandemiją lydinčios problemos bus išspręstos akimirksniu, per kelerius metus – ganėtinai drąsu.

Jungtinių Tautų duomenimis, į vandenynus kasmet patenka apie 13 mln. tonų plastiko ir, jei dabartinės tendencijos išliks, plastiko gamyba iki 2050 metų sudarys net 15 proc. šiltnamio efektą sukeliančių dujų.

Todėl šiandien tampa ypač svarbu vienyti jėgas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, kad šios pandemijos sukelti ir ankstesnių neišspręstų problemų padariniai ne dar labiau gilintų aplinkosaugos krizę, bet priešingai – skatintų valstybes kuo greičiau ir operatyviau pereiti prie žiedinės ekonomikos, užtikrinant maksimalų atliekų kiekių mažėjimą ir jų vartimą naudingais ištekliais, jų grąžinimą atgal į ekonomiką, tuo sprendžiant tvarumo, atsakingo vartojimo problemas ilgalaikėje perspektyvoje.

Šiuo atveju būtina išskirti prioritетines kryptis, kurių aktualumas 2020 m. sustiprėjo, ir pandemijos visiško suvaldymo akivaizdoje, tikėtina – įgaus dar didesnę pagreitį. Dar iki pandemijos pradžios, 2020 kovo mėn. Briuselyje Lietuva su kitomis 13 Europos valstybių pasirašė Europos plastiko pakta (parengtą Prancūzijos ir Nyderlandų iniciatyva), skirtą kovai su vienkartinio plastiko gaminių ir pakuočių vartojimo keliamomis problemomis – tarša plastiko atliekomis ir sudėtingu jų tvarkymu.

Šios problemos vis aktualesnės ir Lietuvai, nes pastaraisiais metais šalyje auga susidarančių plastiko atliekų kiekis. Antai 2017 m. buvo surinkta ir kitų atliekų pirminio apdorojimo metu susidarė 93,3 tūkst. tonų, o 2018 m. – 100,5 tūkst. tonų plastiko atliekų, didžiąją dalį jų – 61 proc. sudarė plastiko pakuočių atliekos.

Šį paktą pasirašydamos šalys sutarė, kad yra pasiryžusios skatinti nereikalingo plastiko naudojimo sumažinimą, pakartotinį naudojimą, perdirbimą ir perdirbto plastiko naudojimą naujuose gaminiuose.

Paktu siekiama, kad iki 2025 m. vienkartinių plastiko gaminių ir pakuočių iš žaliavinio plastiko naudojimas Europoje būtų mažinamas bent 20 proc., o visi šie teikiami rinkai gaminiai ir pakuotės, kiek įmanoma, būtų naudojami pakartotinai ir perdirbami. Taip pat siekiama, kad iki 2025 m. būtų perdirbama bent 25 proc. daugiau vienkartinių plastiko gaminių ir pakuočių, o naujuose gaminiuose ir pakuotėse būtų bent 30 proc. perdirbto plastiko. Paktu nustatyti įsipareigojimai yra ambicingesni nei ES teisės aktų numatyti reikalavimai – siekiai konkretesni, juos planuojama įgyvendinti greičiau.

Lietuvoje, verslui padedant siekti Europos plastiko pakto tikslų, turės būti peržiūrima teisinė bazė ir planuojamos finansinės priemonės inovacijų ir perdirbimo srityje, daugiausia dėmesio skiriant atliekų prevencijai, perdirbimui, gaminių projektavimui ir antrinių žaliavų naudojimui gamyboje, skaitmenizacijai, žaliųjų inovacijų skatinimui. Tikimasi, kad mūsų šalis, įgyvendindama šį paktą, išskeldama vienkartinio plastiko ir kitų jo gaminių vartojimo mažinimo, tvaraus vartojimo skatinimo ir visuomenės sąmoningumo didinimo svarbą, lengviau įvykdys ir kitus ES žiedinės ekonomikos teisės aktų numatytus tikslus.

Lietuva taip pat pritarė nuostatai, kad ES ekonomikos atsigavimas dabar ir ilgalaikėje perspektyvoje turi remtis Europos žaliuoju kursu, kaip kryptimi, leisiančia išeiti iš pandemijos sukeltos krizės padarinių teisinga linkme, ir siūlomu švarios žiedinės ekonomikos veiksmų planu, kuriuo siekiama padėti transformuoti gamybos metodus, atsieti ekonomikos augimą nuo išteklių naudojimo ir pereiti prie klimatui neutralios ekonomikos ir tuo užtikrinant ES ekonomikos tvarumą.

Perėjimas prie žiedinės ekonomikos ir tausiai išteklius naudojančios ekonomikos neabejotinai bus susijęs su atliekų valdymo sistema ir būtinu efektyviu bendradarbiavimu tarp atsakingų institucijų, mokslo, verslo ir visuomenės, siekiant: mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų, pakartotinai naudoti ir perdirbti kuo daugiau atliekų; didinti visuomenės, įmonių, viešojo sektoriaus sąmoningumą atliekų prevencijos ir tvarkymo klausimais; skatinti verslo ir mokslo bendradarbiavimą, kuriant žalius ir ilgaamžius produktus ir paslaugas.

Norint įgyvendinti ambicingus žiedinės ekonomikos tikslus, būtini ir griežtesni sprendimai. Priėmus Mokesčio už aplinkos teršimą ir Mokesčių administravimo įstatymų pataisas ir siekiant skatinti ūkinės veiklos vykdytojus mažinti aplinkos taršą, buvo padidinti mokesčio už aplinkos teršimą tarifai. Naujosios nuostatos nuo 2022 m. nustato mažesnius mokesčio tarifus tinkamoms pakartotinai naudoti ar perdirbti pakuotėms ir didesnius – neperdirbamoms pakuotėms, kurios, tapusios atliekomis, gali būti panaudojamos tik energijai gauti arba tik šalinamos. Neperdirbama pakuotė – pigesnė nei tvari ekologiška perdirbama pakuotė, bet pokyčiai pramonėje, kalbant ir apie pakuočių ateitį – neišvengiami, o skatinimas, nereikalaujant atsakomybės – deja, bet mažai veiksmingas.

Kaip ir kalbant apie problematiką iš kitos pusės – kodėl dalis žmonių Lietuvoje dar nerūšiuoja? Kodėl aplinkosauga, tvarumas ir atsakingas vartojimas vis dar nustelbiamas visuomenėje gajais mitais, nors švietimo priemonės įgyvendinamos reguliariai, kasmet, apimant vis skirtingas auditorijas ir pasirenkant vis skirtingas komunikacijos formas?

Šiais metais vykdytų aktyvių patikrinimų skirtinguose Lietuvos regionuose rezultatai parodė, kad individualaus naudojimo plastiko, popieriaus pakuočių atliekų konteineriuose dar apie 43 proc. atliekų sudaro įvairios mišrios komunalinės atliekos – rūbai, avalynė, maisto ir higienos priemonės, kurių vieta ne pakuočių atliekų konteineriuose. Gaila, kad atsakingai rūšiuojančių gyventojų pastangos ir atsakomybė, kai konteineriai užpildomi jiems skirtu turiniu, laiku išstatomi atliekų surinkimui, vis dar nusveriamos tais neigiamais demotyvuojančiais pavyzdžiais, kai pakuotėms priskiriamos ir statybinės medžiagos, ir sulaužyti žaislai, ir maisto atliekos, žolė, kiti nebenaudojami buities reikmenys, rakandai, net malkos, nors kiekvienas konteineris turi lipduką su išvardintomis atliekomis – kur ką galima mesti, ko – ne. Tai perša vieną paprastą išvadą: jei žmogus nori rūšiuoti – jis ieško ir randa galimybių, jei nenori – ieško priežasčių to nedaryti. Jeigu gamtos resursai yra riboti, tai atliekos, deja, bet neišsenka. Jeigu jų nesutvarkome rūšiuodami ir nukreipdami tolimesniam gyvenimui perdirbant, jeigu jos sukurtos taip, kad savaime nesuirtų greitai ir neužteršiant gamtos, jos lieka nykti dešimtmečius ar šimtmečius sąvartynuose arba patenka į atmosferą kitaip, kai yra sudeginamos.

Tad mūsų, kaip pakuočių atliekų tvarkymo organizacijos, atsakomybė ir problematikos aktualumas – skatinti visuomenę keistis ir imtis pokyčių, pradedant savimi – išlieka be galo svarbus: ir toliau dalyvauti šiuose pokyčiuose, ir toliau ieškoti efektyvių bei paveikių informacijos sklaidos būdų, formų ar priemonių, ir toliau aktyviai edukuoti visuomenę (verslą, savivaldos atstovus ir gyventojus) apie būtinybę, prieinamumą ir pasirinkimus rūšiuoti, tvaraus verslo

ir tvarios aplinkos kūrimą. Taip pat – įtraukti visuomenę į pokyčius, kurių dalimi yra Lietuva, dalyvaudama įvairiuose tarptautiniuose įsipareigojimuose, iniciatyvose.

Švietimo ir komunikacijos programa bus įgyvendinama pasitelkus priemones, pritaikytas kiekvienai tikslinei grupei ir skirtas siekti optimaliam rezultatui (žr. Lentelė Nr. 1). Programoje suplanuotos tęstinės bei netęstinės komunikacijos priemonės, jų vykdymo terminai, finansavimo dydis bei finansavimo šaltiniai.

PROGRAMOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI:

- didinti visuomenės (verslo, kaip gamintojų, ir gyventojų, kaip galutinių vartotojų) sąmoningumą, siekiant gilinti visuomenės žinias apie atliekų tvarkymą Lietuvoje, mokyti atsakingo požiūrio į pakuočių atliekų tvarkymą, didinti visuomenės įsitraukimą į aplinkosaugos ir atliekų tvarkymo problemų sprendimą;
- informuoti gamintojus bei importuotojus apie naujausius pasikeitimus, organizacijos vykdomą veiklą, pakuočių sektoriaus aktualijas;
- bendradarbiaujant su savivaldybėmis, atliekų tvarkytojais, RATC'ais ir pasitelkiant viešinimo priemones bei kanalus, šviesti ir informuoti savivaldybių gyventojus pakuočių atliekų tvarkymo klausimais;
- vykdyti sklaidą pakuočių sektoriaus dalyviams apie jų įsipareigojimus, skatinti inovatyvius sprendimus, pažangą pakuočių tvarkymo sektoriuje;
- skatinti suinteresuotųjų pusių – gamintojų ir importuotojų, atliekų tvarkytojų, valstybės ir savivaldos institucijų, visuomenės ir pakuočių atliekų tvarkymo organizacijų bendradarbiavimą, vystant diskusiją bei planuojant pokyčius ekonominio modelio transformacijos procese;
- stiprinti pakuočių atliekų tvarkymo sektoriaus įvaizdį ir patikimumą;
- tinkamai įgyvendinti patvirtintą švietimo programą.

TIKSLINĖS GRUPĖS

Švietimo bei komunikacijos programa orientuota į:

- plačiąją visuomenę bei sąmoningumo didinimą nacionaliniu lygmeniu;
- regionų gyventojus, komunikuojant aktualiomis temomis pritaikius paveikiausias priemones atskirose savivaldybėse;
- atskiras visuomenės grupes (moksleiviai, pedagogai ir ugdymo įstaigos ir t.t.)
- sektoriaus dalyvius;
- gamintojus ir importuotojus (verslas).

PROGRAMOS FINANSAVIMAS

Vadovaujantis LR atliekų tvarkymo įstatymo 3422 str. 10 d. Organizacija ne mažiau kaip 3 procentus gautų pajamų turi skirti visuomenės švietimui ir informavimui atliekų tvarkymo klausimais. Organizacija visuomenės švietimo bei informavimo pakuočių atliekų tvarkymo klausimais programos įgyvendinimą numatė vykdyti tiek bendradarbiaujant su atskiromis savivaldybėmis, tiek nacionaliniu mastu.

VšĮ „Gamtos ateitis“ visuomenės švietimo programa 2021 m.												
Eil. nr.	Priemonės pavadinimas	Aprašymas	Tikslas	Tikslinė grupė	Matuojamas dydis	Įgyvendinimo terminai ir apimtys (metų ketvirčiais, skaitinė reikšmė)					Finansavimo šaltinis	Planuojama skirti lėšų, Eur
						I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	Viso		
1.	Interneto svetainė www.gamtosateitis.lt . <i>Tęstinė priemonė</i>	Interneto svetainėje talpinama informacija apie rūšiavimo svarbą, atliekų tvarkymą Lietuvoje ir pasaulyje, nuolat pildoma aktualia tekste ir vizualine informacija, naujienomis pakuočių atliekų tvarkymo temomis.	Aplinkosaugos ir pakuočių atliekų tvarkymo tematikos sklaida, siekiant gilinti visuomenės žinias apie atliekų tvarkymą Lietuvoje.	Interneto vartotojai	Atnaujinimų skaičius	5	5	5	5	20	Organizacijos narių įnašai	8400
2.	Komunikacija socialiniuose tinkluose (Facebook, Instagram, LinkedIn). <i>Tęstinė priemonė.</i>	Įrašai, edukuojantys socialinių tinklų vartotojus pakuočių atliekų rūšiavimo, atliekų tvarkymo sektoriaus, aplinkosauginiais bei kitais aplinkai draugiško ir tvaraus gyvenimo būdo klausimais.	Didinti vartotojų sąmoningumą ir įsitraukimą į aplinkosaugos ir atliekų tvarkymo problemų sprendimą.	Socialinių tinklų vartotojai – visuomenė.	Įrašai socialiniuose tinkluose	20	20	20	20	80	Organizacijos narių įnašai	17100
3.	Suderintų priemonių su konkrečia savivaldybe įgyvendinimas. <i>Netęstinė priemonė.</i>	Viešinio priemonės ir kanalai, skatinantys pirminį atliekų rūšiavimą Lietuvos regionuose.	Bendradarbiaujant su savivaldybėmis, atliekų tvarkytojais, RATC'ais ir pasitelkiant viešinio priemonės bei kanalus, šviesti ir informuoti savivaldybių gyventojus pakuočių atliekų tvarkymo klausimais.	Visuomenė	Įgyvendintos priemonės	2	2	2	2	8	Organizacijos narių įnašai	90000
4.	Švietimo kampanija visuomenei vaizdinės / garsinės medijos formomis (lauko reklama, radijas). <i>Tęstinė priemonė.</i>	Viešinio priemonės ir kanalai, skatinantys pirminį atliekų rūšiavimą, atsakingą vartojimą, vartotojiškumo mažinimą, pasirinkus vaizdinę ir garsinę komunikacijos formą - radijo laidos, lauko reklamos formas.	Didinti vartotojų sąmoningumą ir įsitraukimą į aplinkosaugos ir atliekų tvarkymo problemų sprendimą.	Visuomenė	Aktyvacijų skaičius	2	2	2	2	8	Organizacijos narių įnašai	30000

**Procentinės lėšų dydžių paskirstymo proporcijos bei įgyvendinimo apimtis 2021m. Visuomenės švietimo bei informavimo programos priemonėms gali kisti, atsižvelgiant į Organizacijos finansines galimybes ir konkretaus projekto ar renginio turinį.*

***Priemonių įgyvendinimui įskaičiuota ir su Visuomenės ir švietimo, informavimo, edukavimo pakuočių atliekų tvarkymo klausimais programos įgyvendinimo koordinavimu susijusios išlaidos.*

VšĮ „Gamtos ateitis“ direktorius

Karolis Šiaudkulis